

TIMEA BOCKOVAC – PATRICIA SIMARA
(Pečuh, Mađarska)

Jezični krajobraz naselja Martinaca¹

Sažetak: Jezični krajobraz naselja Martinaca (mađ. Felsőszentmárton) u Mađarskoj, gdje živi značajan broj Hrvata, pokazuje slojevitost jezične situacije manjinske zajednice unutar većinskog okruženja. Istraživanje jezičnog krajobraza Martinaca zasniva se na prikupljanju, klasifikaciji te sadržajnoj i jezičnoj analizi natpisa prisutnih u javnom prostoru. Unatoč negativnim demografskim tendencijama hrvatski jezik je u Martincima vitalan, nastoji se održati kao znak etničkog identiteta i nezaobilazne sastavnice kulturne baštine, ali nameće i potrebu razrede jezične strategije s posebnim naglaskom na jezično planiranje.

Ključne riječi: jezični krajobraz, hrvatska manjina, Martinci, natpisi

1. O Martincima

Martinci ili Martince (mađ. Felsőszentmárton) s površinom od 19,46 km² najzapadnije je naselje Ormánsága – geografske i etnografske regije u jugozapadnom dijelu Mađarske. Nalazi se u Baranjskoj županiji na poplavnom području rijeke Drave u Podravini, 55 km od sjedišta županije, grada Pečuha (mađ. Pécs). Svojevrsan je centar sedam hrvatskih naselja uz Dravu, a to su Starin (mađ. Drávasztára), Drvljanci (mađ. Révfalu), Križevci (mađ. Dráva-keresztúr), Brlobaš (mađ. Szentborbás,) Lukovišće (mađ. Lakócsa), Novo Selo (mađ. Tótújfalu) i Potonya (mađ. Potony).

Naselje ima značajnu, više od 800 godina dugu povijest, a Podravski Hrvati dobrim su dijelom starosjedioci toga kraja. „*Na to upućuju toponomastički podaci i karakter mikrotoponimije, ali i naziv lokaliteta u bogatim i raznovrsnim, po motivima pak izuzetnim narodnim pripovijetkama o mitskim bićima.*“ (Barić 2006:23). Nacionalna pripadnost i hrvatski identitet imali su značajan utjecaj na gospodarsku i društvenu strukturu naselja tijekom proteklih stoljeća. Prema podacima mađarskog Državnog zavoda za statistiku (KSH) broj stanovnika 2022. godine iznosio je 705 osoba, od kojih se 50,1% deklarirao pripadnikom hrvatske nacionalne manjine. Broj stanovnika između zadnja dva cenzusa smanjio se za 24,3%, a prirodni prirast je iz godine u godinu negativan, dok je broj umrlih sve veći. Indeks starenja je izuzetno visok u usporedbi s nacionalnim prosjekom, tj. u naselju živi mnogo više starijih osoba nego mladih,

¹ Izvorni znanstveni članak

a među njima je najbolji pokazatelj poznavanja hrvatskoga kao materinskoga jezika koji kod pripadnika mlađih generacija postupno gubi taj status.

2. Pojam jezičnog krajobraza

Vladimir Anić u Rječniku hrvatskoga jezika imenicu *krajobraz*, *krajolik* opisuje ovako: „*ono što se pruža oku pri pogledu na prirodu nekoga kraja predio, okoliš, pejzaž, krajina*” (Anić 1998: 446), a Grbavac ističe kako „*najboljim ekvivalentom engleske riječi linguistic landscape smatra se jezični krajobraz*“ (Grbavac, 2018:13). Riječ „landscape“ se prvi put pojavila u engleskom jeziku 1598. godine. Posudili su je iz nizozemskog jezika, gdje se u to vrijeme koristila u slikarstvu. Nizozemska riječ „landscape“ znači regija ili dio zemlje, ali je u 16. stoljeću dobila novo značenje – umjetnička slika koja prikazuje neki krajolik. To značenje je preneseno u engleski, a trebalo je 34 godine da se riječ „landscape“ počne koristiti i za prirodni krajolik, ono što vidimo ispred sebe. Riječ krajobraz slična je u slavenskim jezicima – u poljskom i hrvatskom (krajobraz), češkom, slovačkom i slovenskom (krajina) u srpskom (krajolik). Koristi se isti korijen koji označava regiju ili teritorij, kraj. Izuzetak je ruski jezik u kojemu se koriste posuđenice iz francuskog i njemačkog jezika (peyzazh, landschaft). (Grbavac, 2018:14–15).

Prema mnogim definicijama zaključuje se da se jezični krajobraz odnosi na vidljive jezične znakove i natpise u javnom prostoru, kao što su ulični znakovi, reklame, natpisi na zgradama i drugi javni tekstovi. Oni pružaju uvid u jezičnu raznolikost i prisutnost različitih jezika u određenom području. Jezični krajobraz može odražavati kulturnu, etničku i jezičnu dinamiku zajednice. Korištenje znakova i izbor jezika ovise o sposobnosti korisnika znaka, jer piše na jeziku koji zna, s druge strane, na jeziku koji čita zajednica, te koristi jezik s kojim se želi identificirati, odnosno na koji zajednica ima zakonsku mogućnost (Bartha-Borbély 2006: 341). U Mađarskoj je istraživanje jezičnog krajobraza usmjereno prvenstveno na ona zemljopisna područja koja su nakon Trianonskog mirovnog ugovora (1920.) odsječena, a na kojima i danas živi mađarska manjina. O jezičnom krajobrazu autohtonih manjina koji obitavaju u toj zemlji je znatno manje napisano, jezična praksa područja nastanjena Hrvatima je tek djelomice istraženo u sklopu projekta Znanstvenog zavoda Hrvata u Mađarskoj² te konferencije Instituta za jezikoslovlje Mađarske akademije znanosti održane 2019. godine s temom jezičnog krajobraza nacionalnih manjina u Mađarskoj.

3. Metodologija rada

Istraživanje jezičnog krajobraza naselja Martinaca provedeno je između 1. lipnja 2024. godine i 1. siječnja 2025. godine. Cilj istraživanja bio je prikazati prisutnost hrvatskoga jezika u Martincima pomoću raznih elemenata jezičnog krajobraza. Tijekom terenskog istraživanja pokušalo se pronaći što više hrvat-

² <http://mhiti.hu/groblja>

skih natpisa kako bi se ukazalo na jezičnu vitalnost tamošnje hrvatske zajednice. Natpisi su bilježeni i razvrstani prema zadanim kategorijama, odnosno uspoređeni s ranije zabilježenim podacima. Analiza sadržaja i funkcije natpisa pruža uvid u jezična i kulturna obilježja naselja kroz koja se proučava odnos dominantnog jezika kao i prisustvo manjinskog jezika u javnom prostoru. Tijekom obrade podataka koristila se metoda kvantitativne analize (broj natpisa po jezicima i tipologiji) kao i kvalitativnog pregleda značenja i konteksta natpisa kroz koje se tumače sociolingvistički i kulturni aspekti.

4. Prikaz građe

4.1. Bilježenje imena naselja

Na samom ulazu u naselje dočekuje nas ploča s nazivom mjesta označeno i na mađarskom (*Felsőszentmárton*) i na hrvatskom (*Martinci*) jeziku. U Mađarskoj pravila za dvojezične oznake naselja određuju lokalna uprava i relevantni zakoni. Svrha ovih oznaka je odražavati višejezičnost i kulturnu raznolikost mjesnog stanovništva. Članak 18. Zakona CLXXIX iz 2011. godine o pravima nacionalnih manjina izriče da nacionalne manjine imaju pravo na korištenje povijesno utvrđenih naziva mjesta, ulica i drugih geografskih oznaka na svom materinskom jeziku. Nadalje, u skladu sa Zakonom o djelovanju lokalnih samouprava na inicijativu mjesne manjinske samouprave mogu se postaviti ploče s nazivima mjesta i ulica na kojima uz mađarski oblik mora biti istaknuto i tradicionalno ime manjine na njihovom materinskom jeziku ili, ukoliko to nije moguće, naziv s istim značenjem i oblikom kao na mađarskom, ali na jeziku manjine. Zaključno, u Mađarskoj je označavanje imena mjesta na jeziku nacionalnih manjina uređeno kao kolektivno pravo koje se ostvaruje na inicijativu lokalnih nacionalnih manjinskih samouprava, te ima za cilj zaštitu i ostvarivanje jezičnih i kulturnih prava pripadnika nacionalnih manjina.

Dakle u slučaju Martinaca na prvom mjestu je označen mađarski, a ispod hrvatski naziv sela. Redoslijed ukazuje na to da je službeni mađarski naziv *Felsőszentmárton*, ali s obzirom na velik broj Hrvata se navodi i izvorno ime naselja, *Martinci*. Osim redoslijeda hrvatski i mađarski naziv sela razlikuje se i po bojama. Ploča s mađarskim nazivom sela ima u pozadini bijelu boju i natpis bilježen crnim slovima, a znatno je veća od hrvatske, dok ploča s hrvatskim nazivom ima u pozadini zelenu boju na kojemu je tekst naveden bijelim slovima.

Slika 1. Ploča s imenom naselja

Slika 2. Ploča na početku sela

Ulazeći u selo pored ceste smještena je ploča koja služi za pozdravljanje ljudi koji dolaze u selo. „Gostima” se na prvom mjestu obraćaju na mađarskom (*Üdvözöljük Felsőszentmártonban!*) a na drugom, na dnu ploče s istovjetnim sadržajem i na hrvatskom jeziku (*Dobro došli u Martince!*). Na sredini iste ploče nalazi se grb Martinaca koji ilustrira bogatu povijesnu i kulturnu baštinu sela. Središnji element grba je zaštitnik crkve, sveti Martin, po kojemu je selo i nazvano. Rabljeni simboli i boje grba ukazuju na prošlost i identitet sela. Prema Bariću ime naselja Sveti Martin prvi put se pojavilo u pisanom obliku 1235. godine kao biskupsko imanje i od tada igra važnu ulogu u životu lokalne zajednice. (Barić 2021: 249) Na grbu je navedeno ime naselja i na hrvatskom (*Martince*, a ne *Martinci*) i na mađarskom (*Felsőszentmárton*) jeziku. Na prvom mjestu se pojavljuje hrvatski, a na drugom mjestu mađarski naziv, narušivši ranije prikazani redosljed.

Slika 3. Grb Martinaca

U središtu sela postavljena je turistička informacijska tabla na kojoj se nalazi treći tip naziva naselja i to u doslovnom prijevodu, *Felsőszentmárton – Gornji*

Martinci. Ova hrvatska inačica je isključivo tu zabilježena, u nastavku teksta se naziv pojavljuje i u obliku *Felsőszentmárton – Martinci*. Ploča je dvojezična, ali sam naslov ploče pisan je samo na mađarskom jeziku *Három folyó kerékpáros túraútvonal* (u prijevodu Biciklistička ruta triju rijeka).

Slika 4. Turistička ploča

Kada ljudi izlaze iz sela na ploči čitaju oproštajni tekst na oba jezika *Viszontlátásra! – Do viđenja!*. Redoslijed natpisa ponovo je mađarsko – hrvatski, ali je zanimljiva uporaba fonetskog simbola za transkripciju engleskog jezika uporabljenog umjesto hrvatskog slova „đ“.

Slika 5. Ploča na kraju sela

4.2. Bilježenje imena ulica

Selo se sastoji od dvanaest ulica. Uz neke nazive ulica vežu se predaje, npr. *ulica Tabor* je nazvana po tome, što su navodno ovdje taborovali Turci, *Ulica Szent László – Ulica svetog Ladislava* je dobila ime po kralju svetom Ladislavu koji je po predajama tuda vodio svoju vojsku kada je išao u pohod u Hrvatsku.

Unutar sela je pronađeno jedanaest dvojezičnih ploča s nazivima ulica, na kojima su mađarski nazivi doslovno prevedeni, ali ponegdje pogrešno zapisani,

kao npr. *Rákóczi u.*- *Rákóczjeva u.* U ovome prijevodu zadržani su mađarski dijakritički znakovi, ali je slovo „i“ izostavljeno, točan oblik imena bi bio: *Rákóczjeva ulica*. Ostale ulice su *Tábor u.* – *Taborska u.*, *Szabadság u.* – *U. slobode*, *Erdő u.* – *Šumska u.*, *Fő u.* – *Glavna u.*, *Dráva u.* – *Dravska u.*, *Ifjúság u.* – *U. mladeži*, *Kossuth u.* – *Kossuthova u.*, *Hunyadi u.* – *Hunjadijeva u.* dok kod *Zrínyi u.* – *U. N. Zrinskog* u hrvatskom prijevodu je dodano „N.“= Nikola.

Među ulice koje mještani nazivaju drevnim imenima ubrajaju se *U. slobode*, koja se spominje kao *Popovina* jer su se nekada ovdje nalazile popove zemlje, *Glavna u.*- nazvana kao *Gornji kraj*, ranije spomenuta *Rákóczjeva u.*- *Buban*. *Ulicu Csendes* mještani zovu *Cretić* vjerojatno zbog posljedica poplava koja su bila tipična za ovo močvarno područje (Barić 2021: 253).

Ulice prema značenjima imena možemo uvrstiti u tri veće skupine. U skupinu naziva koje sadrže imena povijesnih osoba pripadaju četiri ulice (*Rákóczjeva u.*, *Ulica N. Zrinskog*, *Kossuthova u.*, *Hunyadijeva u.*), u skupinu s nazivima apstraktnih imenica tri ulice (npr. *Ulica slobode*, *Ulica mladeži*, *Glavna ulica*) dok u skupinu s nazivima koje ukazuju na konkretan smjer ili pojavu četiri ulice (*Dravska u.*, *Glavna u.*, *Šumska u.*, *Cretić*).

Na pločama redoslijed naziva ulica je mađarski zatim hrvatski, razlike u veličini mađarskih i hrvatskih riječi nema.

Slika 6. Ploča s nazivom ulice

Slika 7. Ploča s nazivom ulice

Slika 8. Ploča s nazivom ulice

Slika 9. Ploča s nazivom ulice

Slika 10. Ploča s nazivom ulice

Slika 11. Ploča s nazivom ulice

Slika 12. Ploča s nazivom ulice

Slika 13. Ploča s nazivom ulice

Slika 14. Ploča s nazivom ulice

Slika 15. Ploča s nazivom ulice

Slika 16. Ploča s nazivom ulice i lokacije

Osim naziva ulica, dvojezično su naznačene i neke posebne lokacije npr. na 16. slici prikazano *Sportpálya* – *Sportsko igralište*. Među ovakvim natpisima postoje i jednojezični, kao što je natpis *Temetkezés* na 6. slici, u hrvatskom prijevodu pogrebna služba.

4.3. Bilježenje imena ustanova

Jezični krajobraz javnih institucija naselja karakterizira dvojezičnost. U središtu sela se nalazi osnovna škola, sportska dvorana, načelnikov ured, kulturni i sportski centar, vrtić i pošta. Na svim tim institucijama pojavljuju se nazivi i na mađarskom i na hrvatskom jeziku.

Škola nosi ime *Felsőszentmártoni Általános Iskola – Osnovna škola Martinci*.

Slika 17. Grb i naziv škole

U ovoj osnovnoj školi se od 2004. godine nastava odvija na dva jezika, na mađarskom i na hrvatskom. Nažalost, nastava se izvodi samo do četvrtog razreda zbog malog broja učenika. Prema iskazu učitelja prenošenje jezika je sve teži zadatak, naime djeca više ne dolaze u prvi razred s poznavanjem hrvatskog jezika, što je prije dvadeset godina još bilo uobičajeno pri upisu. Unutar škole se teži dvojezičnosti. Pri ulazu nas dočekuje veliki pozdravni natpis – *Dobro došli!*, a većina prostorija je također označena i na hrvatskom jeziku, npr: *Ebédő – Blagovaonica*, na uredu ravnatelja stoji *Igazgató – Ravnatelj*, dok na uredu učitelja *Nevelők – Zbornica*, izvorni natpis znači „odgajatelji“. U učionicama na zidovima stoji hrvatska geografska karta, plakat s narodnim nošnjama Hrvata u Mađarskoj, plakat o sklonidbi pridjeva i imenica, plakat o sprezanju glagola, o martinačkim pjesnicima Đusi Šimari Pužarovu i Josipu Gujašu Džuretinu. Na hodniku stoje plakati s nazivima godišnjih doba i to na mađarskom, hrvatskom i njemačkom jeziku *Tavaszi – Proljeće – Frühling*, *Nyár – Ljeto – Sommer*, *Ősz – Jesen – Herbst*, *Tél – Zima – Winter*, natpis *Étlap – Jelovnik* i pano s fotografijama učenika završnih razreda, od kojih na jednom stoji *Általános Iskola Felsőszentmárton – Osnovna škola Martinci* i natpis *Sastanak* bez mađarskog prijevoda.

Slika 18. Školska ulazna vrata

Slika 19. Naziv prostorije

Slika 20. Naziv prostorije

Slika 21. Naziv prostorije

Slika 22. Hrvatska geografska karta

Slika 23. Plakat s narodnim nošnjama

SKLONIDBA PRIDJEVA I IMENICA

		JEDNINA					
Padeži	Pitanja	Živo	Neživo	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod	
Nominativ	kto? što?	živo	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor
Genitiv	zbog koga?	zbog čega?	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor
Dativ	komu? čemu?	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor	
Akusativ	koga? što?	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor	
Vokativ	o! hej! o! hej!	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor	
Instrumental	s kim? (s) čim?	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor	
Lokativ	o kome? o čemu?	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor	

SKLONIDBA PRIDJEVA I IMENICA

		MNOŽINA					
Padeži	Pitanja	Živo	Neživo	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod	
Nominativ	kto? što?	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor	
Genitiv	zbog koga?	zbog čega?	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor
Dativ	komu? čemu?	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor	
Akusativ	koga? što?	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor	
Vokativ	o! hej! o! hej!	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor	
Instrumental	s kim? (s) čim?	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor	
Lokativ	o kome? o čemu?	nov	velik grad	dobr žen	mal sel	plav mor	

Slika 24. Plakati o sklonidbi pridjeva i imenica

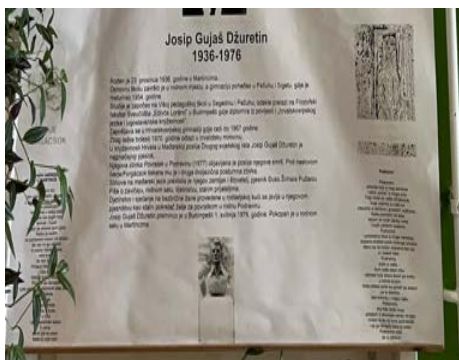
SPREZANJE GLAGOLA

		PREZENT sadašnje vrijeme		PERFEKT prošlo vrijeme		FUTUR I. buduće vrijeme	
1. l.	čim	rad	jed	čuj	sam gleda	ću pita	pita će
2. l.	čim	rad	jed	čuj	si gleda	ćeš pita	pita ćeš
3. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
4. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
5. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
6. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
7. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
8. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
9. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
10. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
11. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
12. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
13. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
14. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
15. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
16. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
17. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
18. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
19. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će
20. l.	čim	rad	jed	čuj	je gleda	će pita	pita će

Slika 25. Plakat o sprezanju glagola

Slika 26. Plakat o Đusi Šimari Pužarovu

Slika 27. Plakat o Josipu Gujaš Džuretinu

Slika 28. Plakati s nazivima godišnjih doba

Slika 29. Dvojezični natpis unutar škole

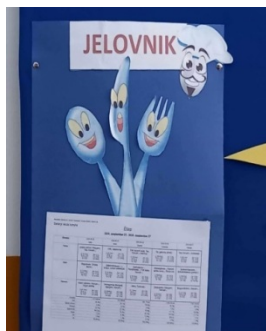

Slika 30. Pano s fotografijama učenika

Nasuprot školi u vrtiću osim natpisa ustanove, što je *Óvoda Felsőszentmárton – Dječji vrtić Martince* (ponovo se pojavljuje nastavak *-e* umjesto *-i*) svega su dva dvojezična natpisa pronađena, a to su *Étlap-Jelovnik* i *Dnevni red*. Na dnevnom redu dvojezično se opisuje kako se odvija jedan dan u vrtiću npr. *Szabad játék – Slobodna igra, Vers, mese, dramatikus játék – Pjesmice, priče, dramske igre, Ebéd–Ručak*.

Slika 31. Ploča s nazivom vrtića

Slika 32. Hrvatski natpis u vrtiću

Slika 33. Dvojezični dnevni red

Sljedeća ustanova je Hrvatski kulturni i sportski centar „Josip Gujaš Džuretin“, čiji je osnivač vrhovno političko tijelo Hrvata u Mađarskoj, Hrvatska državna samouprava (HDS). Na pročelju ustanove nalazi se ploča s nazivom zgrade, osnivača i godinom osnivanja na hrvatskom i mađarskom jeziku:

*„Hrvatski kulturni i sportski centar Josip Gujaš Džuretin Martinci.
Josip Gujaš Džuretin Horvát Kulturális és Sportközpont Felsőszentmárton.*

*Hrvatska državna samouprava.
Országos Horvát Önkormányzat.
2015.”*

Slika 34. Ploča s nazivom ustanove

Budući da je zgrada u vlasništvu Hrvatske državne samouprave, prvo se na ploči pojavljuje hrvatski naziv dok je na drugom mjestu mađarski. Na zid su postavljene mađarska i hrvatska zastava, odnosno zastava Europske unije, što također ističe funkciju ustanove. Unutar zgrade zabilježena su samo dva stalna hrvatska natpisa. Na jednom reklamnom baneru nalazi se ime i logo ustanove, a pored ulaza smještena je drvena bačva pokrivena tkaninom koja je ukrašena podravskim motivima, a iznad nje u obliku putokazne strjelice posjetitelja dočekuju pozdravne riječi: „*Dobro došli*”.

Slika 35. Pozdravna pločica

Natpisi i dekoracija su uvijek prilagođeni aktualnim blagdanima, priredbama npr: za vrijeme Božića u pozadini pozornice je stajao veliki hrvatski natpis: „*Radujte se narodi.... Blagoslovljen Božić.*“

Slika 36. Pozornica u Hrvatskom kulturnom i sportskom centru „Josip Gujaš Džuretin“

Na vanjski zid zgrade postavljene su dvije spomen ploče, jedna na mađarskom, druga na hrvatskom jeziku s istim sadržajem.

„*U spomen 8 stoljetne prošlosti sela Martinaca i njegovog hrvatskog stanovništva. Stanovnici sela. 1985.*“

„Felsőszentmárton és horvát lakossága a község
8 évszázados történeti múltjának emlékére.
A község lakossága. 1985.”

Slika 37. Spomen ploče

Hrvatskom kulturnom i sportskom centru „Josip Gujaš Džuretin“ pripada sportska dvorana i zgrada na uglu pored doma kulture. Na zidu sportske dvorane stoji jedna poprilično dotrajana dvojezična ploča s natpisom „*Sportcsarnok Felsőszentmárton. Sportska dvorana Martince*“. Unutar dvorane nema hrvatskih natpisa.

Slika 38. Ploča s nazivom ustanove

Martinci imaju dvije samouprave, mjesnu i manjinsku, stoga su na zgradi načelnikova ureda postavljene dvije ploče. Na jednoj ploči stoji „*Felsőszentmárton Községi Önkormányzata. Samouprava Martinci*“, dok je na drugoj ploči natpis „*Horvát Önkormányzat Felsőszentmárton. Hrvatska Samouprava Martinci*“.

Slika 39. Službeni naziv ustanove

Slika 40. Službeni naziv ustanove

Osim škole, vrtića, samouprave i kulturnog centra u selu je još jedino za-bilježen naziv poštanskoga ureda („Posta- Pošta”) sa značajnom razlikom u ve-ličini slova i vidljivosti natpisa.

Slika 41. Zgrada pošte s dvojezičnim natpisima

4.4. Natpisi na sakralnim objektima i spomenicima

Osim škole i vrtića i katolička crkva svetog Martina pripada zgradama gdje se nalaze mađarsko-hrvatski natpisi. Crkva je izgrađena 1852. godine i igra važnu ulogu u vjerskom životu lokalne hrvatske zajednice, u njoj se mjesečno dva puta održava liturgijsko slavlje na hrvatskom jeziku. Na vanjski zid crkve smještene su dvije spomen ploče. Jedna je poklon od bivšeg pečuškog biskupa Mihály Mayera, sa sljedećim tekstom:

*„Poklon biskupa Mihaly Mayera hrvatskim vjernicima
zbog njihove tisućljeće*

godina 2009.
Milenij osnivanja Pečuške biskupije.“

Tekst sadrži nekoliko jezičnih formulacija koje mogu izazvati zabunu, što se moglo izbjeći prethodnim lektoriranjem teksta (*tisuteljeće – tisućljeće*).

Slika 42. Spomen ploča od Mihalya Mayera

Druga spomen ploča od mramora posvećena je poginulim Martinčanima u Prvom i Drugom svjetskom ratu. Spomen ploča je pisana na mađarskom jeziku, ali donosi popis hrvatskih osobnih imena i prezimena što omogućuje neka buduća antropimska istraživanja.

Slika 43. Spomen ploča

Tijekom zadnje renovacije unutrašnjost crkve je obojena, freske su restaurirane, a prozori i vrata zamijenjeni. O tome svjedoči i dvojezična ploča postavljena na ogradu, koja sadrži detalje o projektu: „A helyi horvát nemzetiségi közösség hitéletében jelentős szerepet betöltő felsőszentmártoni

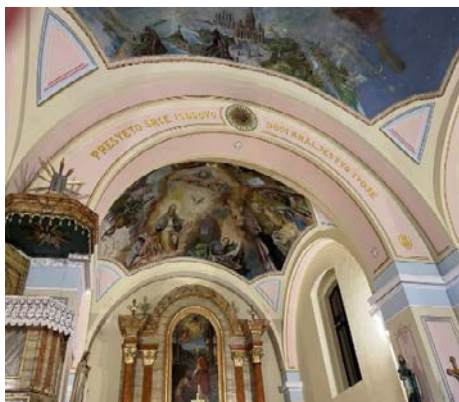
Szent Márton – templom belső festése és nyílászárók cseréje” – „*Unutrašnja obnova i promjena prozora u crkvi svetog Martina u Martincima*“. Usporedivši tekst originala i prijevoda primjećuje se da je iz hrvatskog teksta izostavljeno kako ova crkva ima značajnu ulogu u vjerskom životu lokalne hrvatske zajednice, osim toga u hrvatskom prijevodu obnova se odnosi na cijelu unutrašnjost, međutim radovi su bili znatno manjeg opsega.

U tekstu „*Támogató: Miniszterelnökség*” – „*Projekt se ostvaruje potporom Ureda premijera*“ ponovo zapažamo razlike u prijevodu, dok se mađarski dio sastoji samo od dvije riječi, hrvatskom prijevodu su posvetili jednu rečenicu. Jedini tekstovi na ploči, koji se podudaraju na oba jezika su: „*Kedvezményezett: Horvát Önkormányzat Felsőszentmárton*” – „*Dobitnik potpore: Hrvatska samouprava Martinci*”.

Slika 44. Ploča o projektu obnove crkve

Na stropu crkve stoji veliki natpis na hrvatskom jeziku: *Presveto srce Isusovo. Dođi kraljevstvo tvoje* što se zbog jednojezičnosti smatra rijetkim među zabilježenima.

Slika 45. Strop crkve svetog Martina

4.5. Spomenici

U selu su postavljena tri spomenika, od kojih su dva poprsja martinačkih pjesnika *Josipa Gujaša Džuretina* 1936-1976, *Đuse Šimare Pužarova* 1949-1994, dok je treći i pomalo atipičan kip vođe seljačke bune *Matije Gupca*.

Slika 46. Poprsje Josipa Gujaša Džuretina

Slika 47. Poprsje Đuse Šimare Pužarova

Slika 48. Poprsje Matije Gupca

Posebno područje istraživanja jezičnog krajobraza čine sakralna mjesta, a time i groblja. Mjesno katoličko groblje nam nudi velik broj nadgrobnih spomenika na kojima stoji hrvatski natpis npr:

„Ovđe počiva sanak sniva Marica Šokac 21. nov.1892. – 1. okt. 1967. moja majka rođena zlatna slatka medena“

„Dr. Josip Gujaš hrvatski književnik 1936 – 1976 Samo me pesma zbližuje s vama! Živite samo u mojoj pesmi i mojim snovima! Ana Gujaš 1931 – 1932“

„Ovdje počiva Ana Gregeš 1924 – 1989 Pavo Šimara 1922 – 1989 Đuso Šimara Pužarov pjesnik 1949 – 1994 počivali u miru Božjem „jer kad ti ne pevaš vilo u mom selu sve je tužno“ Hrvatski kulturni i sportski centar Josip Gujaš Džuretin 11.11.2022.“

„Đuso Šimara Pužarov pjesnik 08.05.1949 – 04.06.1994 „Zvezda je u nama“ Hrvatska Državna Samouprava Samouprava i OŠ Martinci 25.10.1999.“

Tekstovi nisu uvijek napisani hrvatskim standardnim jezikom, u nekima su zabilježeni oblici pjesničkoga izričaja ili zavičajnog govora.

Slika 49. Nadgrobni spomenici na hrvatskom jeziku

4.6. Komercijalni natpisi

Naziv mjesne trgovine je „Martince ABC“ (naziv sadrži i hrvatske – ime naselja, i mađarske elemente – ABC akronim izraza Alapvető Beszerzési Cikkek).

Slika 50. Naziv trgovine

Među ugostiteljskim objektima koji djeluju u naselju nailazimo na dva primjera, jedan jednojezični mađarski s značenjem „mirno mjesto, kutak uz Dravu“ (Slika 51.), a drugi jednojezično hrvatski (Slika 52.).

Slika 51. Naziv ugostiteljskog objekta 1.

Slika 52. Naziv ugostiteljskog objekta 2.

4.7. Ukinute ustanove

Usljed ranije već spomenutog pada broja stanovnika u naselju su tijekom godina ukinute neke ustanove koje su još u ranijim istraživanjima bile zabilježene (Bockovac 2020: 51). Spomenute ustanove su dom zdravlja i stomatološka ambulanta na kojima je nekada stajala dvojezična ploča: „*Egészség ház Felsőszentmárton. Dom zdravlja Martince*“ i „*Fogorvosi rendelő Felsőszentmárton. Zubarska ambulanta Martince*“. Zgrade ovih ukinutih institucija pretvorene su u stambene objekte.

Slika 53. Ploče ukinutih ustanova

4.8. Hrvatski natpisi na privatnim posjedima

Tijekom terenskoga istraživanja na ogradi jedne obiteljske kuće zabilježena je ploča koja u humorističnom tonu upozorava na opasnost:

Slika 54. Ploča za ogradu

Zahvaljujući potporama Europske unije, sve se više stambenih objekata u selu pretvara u gostinjske kuće. Nakon što su dovršene, uljepšavaju selo. Jedna od tih gostinjskih kuća dobila je zanimljivo ime promatrajući iz aspekta jezičnog krajobraza: „*Sztrikó porta*”, koje se pojavljuje na pročelju. Riječ sadrži hrvatsku riječ „striko“ u značenju stric, ali stilizirano u deminutivu i napisanu mađarskim slovima. Ovaj primjer na slikovit način prikazuje obilježja razgovornog jezika u Martincima u kojemu se vrlo često zbog jezične interferencije iskazi oblikuju u hibridnoj varijanti tj. formiraju napola na mađarskom, napola na hrvatskom jeziku.

Slika 55. Ploča s natpisom „Sztrikó porta

5. Zaključak

Nakon provedenog istraživanja jezičnog krajobraza naselja Martinaca zaključujemo da se analiziranim primjerima dokazuje postojanje uporabe hrvatske jezične prakse. Ukupan broj natpisa na hrvatskome jeziku je: šezdeset i tri, a nalaze se na različitim lokacijama, po cijelom području sela. Tijekom istraživanja analizirane su razne vrste trojezičnih (hrvatsko-mađarsko-njemačkih) dvo-

jezičnih (hrvatsko-mađarskih) i jednojezičnih natpisa (hrvatskih ili mađarskih). Pronađena jezična građa uvrštena je u sljedeće skupine: natpisi s nazivom naselja (2), natpisi s turističkim sadržajem (3), natpisi s imenom ulica (11), natpisi s imenima ustanova (10), natpisi u ustanovama (26), natpisi s imenom ukinutih ustanova (2), spomenici (7), hrvatski natpisi na privatnim posjedima (2). Što se tiče pojavnosti, u najvećem su broju dvojezične ploče s nazivima ulica, njih ukupno jedanaest.

Cilj ovoga istraživanja bio je prikazati jezičnu šarolikost i vitalnost naselja Martinaca s posebnim naglaskom na vidljivost hrvatskog jezika unatoč negativnim demografskim tendencijama. Uslijed pada broja stanovništva pojavljuju se problemi poput zatvaranja institucija (npr. dom zdravlja, stomatološka ambulanta), a time i nestanka hrvatskoga jezika iz javnog prostora. Kontinuirani pad broja djece uvelike utječe na sve manji broj upisanih učenika u mjesnu osnovnu školu koja ima veliku ulogu u prenošenju jezične baštine. Isto tako sve manji broj upisane djece predstavlja velik problem i u vrtiću u kojem je pronadjen iznimno mali broj hrvatskih natpisa, iako je vrtić prema svom pedagoškom profilu dvojezičan. Za očuvanje elemenata hrvatskog jezičnog krajobraza iznimno je važno poticati mještane, iskoristiti političku i kulturnu autonomiju, koja pruža temelje osmišljenom jezičnom planiranju i osvješćivanju mjesne zajednice o vrijednostima uporabe hrvatskoga jezika na javnim prostorima. Takav pristup zahtjeva angažman lokalne zajednice, korištenje dostupnih upravnih resursa te znanstvenu stručnost, što zajedno doprinosi dugoročnoj zaštiti i promociji hrvatskog jezičnog identiteta, jer kako i Borbely ističe: „*Istraživanje jezičnog krajobraza pruža mogućnost proučavanja utjecaja povijesnih, društvenih i zajedničkih promjena. Elementi povezani s pojedinim skupinama, koji se pojavljuju u krajobrazu, odražavaju kvalitetu suživota većinskih i manjinskih skupina te promjene u tom suživotu.*”³ (Borbély 2020: 62).

Literatura

- ANIĆ 1998 = ANIĆ V. Rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb, 1988.
BARIĆ 2006 = BARIĆ E. Rode, a jezik?! Pečuh, 2006.
BARIĆ 2021 = BARIĆ E. Rječničko blago i pučka kultura Martinaca. Felsőszentmárton szóincse és népi kultúrája. Pečuh, 2021.
BARTHA, BORBÉLY 2006 = Bartha Cs., Borbély A. Dimensions of linguistic otherness: prospects of minority language maintenance in Hungary // Language Policy, 2006. 5/3. 337–365. DOI: [10.1007/s10993-006-9029-0](https://doi.org/10.1007/s10993-006-9029-0)

³ A nyelvi tájkép vizsgálatára lehetőséget ad a történelmi, társadalmi, közösségi változások hatásának vizsgálatára is. A többségi és nemzetiségi csoportok együttélésének milyenségét, valamint ennek változását tükrözik a tájképben megjelenő, az egyes csoportokhoz köthető elemek.

- BOCKOVAC, VÁRNAI 2020 = BOCKOVAC T., VÁRNAI Zs. A magyarországi horvátok nyelvi tájképéről // Borbély A. (ur.). Nemzetiségi nyelvi tájkép Magyarországon. Budapest, 2020. 39–61.
- BORBÉLY 2019 = BORBÉLY A. A nyelvi tájkép mint oktatási erőforrás a méhkeréki román nemzetiségi kétnyelvű általános iskolában // Borbély A. (ur.). Nemzetiségi nyelvi tájkép Magyarországon. Budapest, 2019. 61–89.
- GRBAVAC 2018 = GRBAVAC I. Uvod u istraživanja jezičnoga krajobraza. Mostar, 2018.

The linguistic landscape of the settlement Martinci. The linguistic landscape of the settlement Martinci (Hungarian: Felsőszentmárton) in Hungary, where a significant number of Croats live, reflects the layered language situation of the minority community within the majority environment. In Martinci, the Croatian language has a visible presence in public signs, which confirms the persistence of the Croatian minority and their desire to preserve their language and identity. The research on the linguistic landscape of Martinci is based on the collection, classification, and analysis of signs present in the public space. The linguistic accuracy in the signs varies, but this landscape reflects the importance of the visibility of the minority language, which is maintained as a symbol of ethnic identity and cultural heritage. Local signs and the public use of language serve as key elements of this visibility and the linguistic presence of the minority.

Keywords: linguistic landscape, Croatian minority, Martinci, inscriptions